

Ptičja perspektiva sezonskih krajin severovzhodne Islandije

A Bird's Eye View of the Seasonal

Landscapes of Northeast Iceland

Ana Svetel

1.01. Izvirni znanstveni članek
DOI 10.4312/svetovi.1.2.118-133

IZVLEČEK

V prispevku obravnavam odnos do ptičev na severovzhodni Islandiji v kontekstih, ko se te živali vpenjajo v razumevanje časovnosti in sezonskosti krajine. Ptice selivke s svojimi letnimi migracijskimi potmi in postanki v času gnezditne sezone sodoločajo družbeno percipiranje letnega cikla, pa tudi vremena in podnebnih značilnosti ter vplivajo na nekatere nabiralske prakse. Pri tem izpostavljam predvsem vidika ptic kot znanilk pomladi ter (prevladujoče slušnega) zaznavanja ptic v kontekstu sezonskih ritmov in časovno zaznamovanih krajin. V družbeno življenje na severovzhodni Islandiji pa so vpete tudi ptice, ki ostajajo vse leto. Dotaknem se tudi sezonsko intoniranih dinamik, ki vključujejo relacije med več živalskimi vrstami. Različne razsežnosti percipiranja večvrstnega okolja se neposredno povezujejo s posameznikovim odnosom do krajine, hkrati pa pokažejo, da medvrstne odnose soustvarjajo tudi krajinsko in sezonsko niansirana znanja in izkušnje.

KLJUČNE BESEDE: krajina, ptice, večvrstna etnografija, Islandija, Arktika, Severna Evropa, sezonskost, veččutna antropologija

ABSTRACT

The article examines the relationship between people and birds in northeastern Iceland within the contexts where these animals are intertwined with the understanding of temporality and seasonality of landscape. Migratory birds, with their annual migration routes and stops during the nesting season, co-shape the social perception of the annual cycle, as well as of weather and climatic characteristics, and influence certain practices of gathering and collecting. I mainly highlight the aspects of birds as heralds of spring and the (predominantly auditory) perception of them in the context of seasonal rhythms and temporally marked landscapes. However, birds that remain year-round are also integrated into the social life in northeastern Iceland. I also touch upon seasonally tuned dynamics that involve relationships among multiple species

of animals. These dimensions directly link the perception of a multi-species environment to the personal relationship with the landscape while also demonstrating that interspecies relationships are co-created by landscape- and season-based nuanced knowledge and experiences.

KEYWORDS: landscape, birds, multispecies ethnography, Iceland, Arctic, northern Europe, seasonality, multi-sensory anthropology

UVOD

Na Islandiji imajo ptice pomembno in večplastno vlogo. Nanjo sem posredno naletele že med etnografsko raziskavo o osebnih imenih na tem otoku – četudi sem se tedaj osredinjala na prakse poimenovanja pri etnično mešanih družinah, sem pri upoštevanju širšega konteksta vloge osebnih imen opazila, da nosijo mnoga islandska imena živalski, tudi ptičji pomen. Tako denimo krokar (isl. *brafn*, znanstveno ime *Corvus corax*) nastopa bodisi kot samostojno moško ime bodisi kot del imena, v primeru ženskih imen recimo Hrafngerður ali Hrafnís, moških pa Hrafnþór. Na to dejstvo so me mnogi sogovorniki izrecno opozorili. Živalski oziroma ptičji pomen imen je bil nekaj, čemur so, podobno kot tudi drugim konotativnim dimenzijam osebnih imen (glej Svetel 2016), posvečali pozornost – in poskrbeli, da sem pomensko plat imena, ob dejstvu, da sem vse pogovore opravljala v angleščini, zanesljivo razumela. A uvodni zaznamek o mnogih živalskih (pa tudi drugih naravnih in krajinskih) izvorih osebnih imen naj služi zgolj kot pokazatelj, da lahko medvrstne relacije – če jih razumemo v najširšem smislu – vstopajo tudi v na prvi pogled povsem nepovezane antropološke tematike, kot so denimo načini poimenovanja in z njimi povezane jezikovne prakse. Ko sem se v naslednjih letih v sklopu doktorskega študija vračala na Islandijo, sprva na krajše preliminarno raziskovalne obiske (2017, 2018), nato na osrednjo, polletno etnografsko raziskavo (2019), so se raznoliki pomeni ptic¹ v družbenem in kulturnem življenju Islandije kazali v najrazličnejših kontekstih in ob najrazličnejših priložnostih. Prispevek se bo omejil na vprašanje, kako so ptice povezane s percipiranjem časovnih, spremenljivih krajin (Ingold 1993, 2015) in sezonskih dinamik (Jones 2007; Olwig 2005), ki uokvirjajo tako zaznavanje okolja in afektivne odnose do njega kot preživetvene oziroma ekonomske prakse.

V prvem delu se bom posvetila orisu vloge ptic na (severovzhodni) Islandiji, nato bom obravnavala ptice kot znanilke pomladi, kar lahko razumemo v kontekstu (prevladujoče slušnega) zaznavanja ptic kot prinašalk sezonskih sprememb. V naslednjem sklopu bom predstavila tako ptice selivke kot ptice, ki trajno živijo na tem otoku, in sicer glede na sezonsko intonirane krajine ter z njimi povezana veččutna razmerja med posameznikom in njegovim okoljem. V tem sklopu se bom dotaknila tudi vprašanja medvrstnih relacij, ki ne vključujejo zgolj odnosov med človekom in določeno živalsko vrsto, temveč tudi večsmerne dinamike med različnimi živalskimi vrstami ter načine, kako ljudje tem dinamikom pripisujejo pomene in jih uporabljajo v vsakdanjih, denimo agrarnih praksah. V sklepnem delu

1

Pa tudi drugih, tako domačih kot divjih živali, ki, četudi se jim v tem prispevku ne posvečam, na preučevani lokaciji – pa tudi drugod na Islandiji (glej npr. Brydon 1996; Einarsson 2009; Þórhallsdóttir, Júlíusson in Ögmundardóttir 2013) – igrajo pomembno vlogo v kulturnih in družbenih kontekstih.

bom vse vidike umestila v kontekst kompleksnih razmerij med ljudmi in pticami, ki so vedno časovno in sezonsko specifična in kot taka element spremenljivosti krajin.

Prispevek temelji na etnografskih primerih, zbranih med marcem in avgustom 2019 na severovzhodni Islandiji, v občinah Langesbyggð in Svalbarðshreppur.² Pri tem sem uporabljala antropološke raziskovalne metode opazovanja z udeležbo, neformalnih pogovorov in polstrukturiranih intervjujev. Glede na to, da medvrstne odnose med pticami in ljudmi obravnavam z vidika sezonskih (Palang, Printsman in Soováli 2007), časovnih (Ingold 1993) in ritmičnih krajin (glej Krause 2013), velja izpostaviti, da je migriranje ptic povezano s cikličnimi spremembami v okolju. Cikli in ritmi nakazujejo procesualnost in vplivajo drug na drugega. Ingold opozarja, da ritmi človeških dejavnosti niso v sozvočju le z ritmi drugih živih bitij, temveč tudi s celo plejado ritmičnih pojavov, denimo »[c]iklov dneva in noči, letnih časov, vetrov, plime in oseke in tako naprej« (1993: 163). Mnóštvo ritmičnih pojavov pa Ingold razume kot tisto, kar nam razkriva inherentno časovnost krajin, saj je »ritmični vzorec človeških dejavnosti ugnezden znotraj širšega vzorca dejavnosti celotnega živalskega sveta, ta pa je ugnezden znotraj vzorca dejavnosti vseh tako imenovanih živih stvari, ki je ugnezden znotraj življenjskega procesa sveta« (Ingold 1993: 164). Krajina je torej spremenljiva in ritmična, vendar ljudje niso zgolj pasivni opazovalci te spremenljivosti, temveč jo s svojim delovanjem tudi oni spreminjajo in ritmizirajo. Podobno tudi sezonskost ni objektivna, »naravna« danost, temveč se vzpostavlja (in ruši) tudi s človeškimi dejavniki.

[S]ezonske krajine niso preprosto rezultat naravnih fenomenov, temveč odlikavajo kompleksnost človeških odnosov z njihovo okolico. Sezonske krajine so delno rezultat naravnih fenomenov in delno rezultat človeških gradenj v fizični krajini. Enako so družbeno oblikovane skozi preference in pričakovanja, na katera vplivajo vizualna umetnost, literatura, imena krajev in načini, na katere so geografski prostori in krajine reprezentirani v pravnem diskurzu. Sezonske krajine odlikavajo različne oblike identitete, ki je pripojena k rabam krajine ob določenih delih leta. Prav tako odlikavajo konstelacije moči. Interakcije med pravom in običajnimi pravicami ter med implementacijo, prakso in njihovimi nasprotovanji se odlikavajo v videzu in rabi sezonskih krajin in človekovi navezanosti nanje. (Jones 2007: 49–50)

Lov na številne vrste ptic, ki jih bomo omenjali pozneje, je na obravnavani lokaciji dovoljen le v določenem delu leta. S tem odnosi med ljudmi in živalmi konstituirajo časovno specifične rabe krajine, hkrati pa se določeno, v tem primeru z lovom povezano zaznavanje krajine veže na pravne okvire, ki lov nedvoumno temporalizirajo. Krause izpostavlja idejo, da je sezona treba razumeti kot ritme, in ne kot jasno zamejena posamezna časovna obdobja. V tem smislu poudarja, da ritmi nastajajo »iz vzajemnega delovanja različnih nihajočih fenomenov, vključno s koledarjem in vremenom, vendar tudi s cenami elektrike in človeškimi delovanji« (Krause 2013: 25; glej tudi Kuklina, Povoroznyuk in Saxinger 2019). Pri tem ne gre za enosmerno vplivanje ali preprosto prilagajanje nekaterih fenomenov drugim. Krause se zato zavzema za koncept sezonskosti namesto sezon, saj razume sezono kot »časovne bloke«, pri čemer je časovnost torej niz sledečih si časovnih blokov (naj si bodo to letni časi, meseci,

2

Občini sta se sicer poleti leta 2022 združili v eno.

dnevi in noči, zgodovinska, agrarna obdobja ipd.). Sezonskost pa definira kot »resonanco družbenih in ekoloških ritmov«, pri čemer so sezone navzočnosti (ang. *presences*) (prim. Lefebvre 2004 [1992]), torej »trenutna stanja nenehne transformacije« (Krause 2013: 30).

Pri sezonskosti kot sezonskih krajinah gre torej za pojave, ki vključujejo tako »naravno« okolje kot človeško delovanje in upomenjanje. Obenem sezonske krajine, če privzamem Krausovo razumevanje sezonskosti, niso jasno zamejene, nedvoumno ločene enote (npr. zimska, pomladna ... krajina), temveč so mnogo bolj prehodne in pretočne oziroma ritmične, pri čemer pulzirajo tako v taktu družbenih kot ekoloških fenomenov. V članku torej sledim predpostavkama, da je krajina nujno časovna in spremenljiva ter da sezonskost oziroma ritmičnost implicira preplet najrazličnejših, tako človeških kot okoljskih dejavnikov³ – eden izmed teh dejavnikov pa so seveda ptice. Sezonske krajine so torej ritmično stičišče mnogoterih cikličnih sprememb. Pri tem pojem krajine razumem v širokem smislu – krajina ni zgolj površje ali vizualna reprezentacija le-tega, temveč v materialnem smislu vključuje tudi atmosferske in geološke plasti ter živi svet, ki jo poseljuje, v simbolnem smislu raznolike reprezentacijske in diskurzivne ravni oziroma ravni govora o krajini (Basso 1988), v izkustvenem pa zaznavne, vrednotenjske, pomenske razsežnosti. Seveda pa se ob tem poraja vprašanje ločenosti oziroma prepletenosti teh ravni, tudi v smislu kulturno specifičnih dojemanj prostorskih dimenzij vsakdanjega življenja.

Pri koncipiranju krajine sledim avtorjem zbornika *Conversations with landscape* (2010), ki nakažejo ravno možnost »srednje« poti, ki upošteva tako fenomenološka kot strukturna izhodišča, tako subjektivne poglede kot objektivne danosti, tako singularno izkušnjo kot družbeni, kulturni in zgodovinski kontekst. Zanje »krajina implicira več-kot-človeško materialnost; konstelacijo naravnih oblik, ki so neodvisne od ljudi, vendar so tudi konstitutivni del procesov, s katerimi se ljudje preživljajo in skozi katere razumejo svoje lastno mesto v svetu« (Lund in Benediktsson 2010: 1). Z navedenimi izhodišči v mislih pa se zazrimo v nebo, proti pticam.

VLOGA PTIC NA ISLANDIJI

Ptice imajo na Islandiji pomembno mesto v družbenem in kulturnem smislu, njihova prisotnost se vpenja v vsakdanje življenje, in tudi islandska slovstvena folklor in etnozgodovina sta poseljeni s ptiči (glej Bourns 2012; Sua 2020). V srednjeveškem rokopisu *Landnámabók* (Knjiga naselitev) najdemo zapis, da je prvi naseljitelj Islandije, Hrafna-Flóki Vilgerðarsson, ko se je med plovbo na Islandijo ustavil na Ferskih otokih, tam vzel tri krokarje – ko jih je po nekaj časa izpustil, se je prvi obrnil nazaj proti Ferskim otokom, drugi se je vrnil na ladjo, tretji pa je poletel proti severozahodu. Flóki je sledil smeri leta tretjega in nazadnje dosegel Islandijo. Zato je tudi dobil vzdevek Krokar-Floki oziroma Hrafna-Flóki. V navedenem primeru ptič nastopa v vlogi pokazatelja poti – torej orientacije v prostoru, v prispevku pa se bomo ukvarjali predvsem s ptičem kot pokazateljem sezone – torej orientacije v času.

3

Če ju je sploh mogoče ločevati, prim. Descola in Pálsson (2004: 18).

V temeljni zbirki islandskih ljudskih pravljic, *Íslenzkar þjóðsögur og æfintýri* (Islandske ljudske povedke in pravljice), ki jo je v dveh zvezkih leta 1862 in 1864 izdal zbiratelj in pisec Jón Árnason, pa najdemo povedko o ptici belki (isl. *rjúpa*, znanstveno ime *Lagopus muta*), ki »pojasni«, zakaj ptica spreminja barvo perja glede na letni čas. Kot bomo videli pozneje, igra belka pomembno vlogo tudi pri razmerjih med ljudmi in okoljem na severovzhodu Islandije. Slovstvenim in zgodovinskim reprezentacijam ptic se sicer v članku ne bom podrobneje posvečala – z zgornjima primeroma predvsem ilustriram dejstvo, da je vpetost ptic v družbene in kulturne kontekste prisotna že od prvih stoletij po naselitvi otoka.⁴ Ptice – tako v smislu reprezentacije, trženja, turističnih imaginarijev kot tudi preživetvenih praks – so še zmeraj pomemben element v tej otoški državi. Motivi ptic pogosto krasijo učilnice likovne vzgoje (glej sliko 3), silhueta krokarja je ponekod priljubljen okras na oknih, mormon (isl. *lundí*, znanstveno ime *Fratercula arctica*) je v zadnjih desetletjih postal ikoničen (in zasmehovan) turistični spominek (glej Lund, Kjartansdóttir in Loftsdóttir 2018), ptice pogosto upodabljajo islandski umetniki in umetnice, te živali, kot bomo videli pozneje, vstopajo tudi v raznolike vsakdanje pogovore in prakse. Vse to, kakor tudi številne druge razsežnosti pomena ptic v islandski družbi, pritrjuje ugotovitvi Helge Ögmundardóttir, da bi brez ptic številni Islandci »občutili naravo kot precej prazno« (2011: 83). Nenazadnje na otoku redno gnezdi 75 vrst ptic, še več pa občasno. Nekatere vrste prezimijo na Islandiji in gnezdiijo na še bolj severnih legah. Islandija je »izredno pomembna postojanka za gosi in pobrežnike, ki migrirajo med območji gnezdenja na Grenlandiji in v Kanadi ter Evropo, kjer prezimujejo« (Islandski inštitut za naravno zgodovino 2023). Na Islandiji je bilo opaženih okoli štiristo vrst ptic (od skupno približno 10.500 vseh obstoječih vrst ptic), to število pa raste, saj vsako leto opazijo nove vrste (prav tam). Bogastvo ptičjega sveta moramo razumeti tudi v kontekstu dejstva, da je siceršnja favna (in flora) Islandije v primerjavi z večino drugih evropskih držav relativno omejena.

Seveda pa je Islandija geografsko in družbeno precej heterogena – zato vlogo in zamišljanje vloge ptic določajo tudi partikularne specifične posamezne lokacije. Pri tem gre za vrste ptic, ki se pojavljajo na določenem območju, specifično konfiguracijo terena, ekonomske in tradicijske prakse, vezane na ptice, bližino morja, intenziteto turizma itd. Vloga in zamišljanje vloge ptic sta bila na severovzhodni Islandiji povezana z dejstvom, da je območje pretežno agrarno in ribiško, da na strmih obalah in klifih, pa tudi na otočkih sredi jezer in močvirij spomladi in poleti gnezdiijo številne vrste ptic selivk, da je turizem tukaj v primerjavi z drugimi deli otoka relativno slabo razvit, medtem ko so nekatere tradicionalne prakse, denimo nabiranje jajc različnih vrst ptic in nabiranje puha gag (isl. *æður*, znanstveno ime *Somateria mollissima*),⁵ še zmeraj prisotne. Ti dve praksi sta na severovzhodu Islandije precej razširjeni

4

Islandijo so stalno naselili po letu 874, četudi so že pred tem na otoku živeli irski menihi (ki so jih imenovali papar, od tod tudi ime otočka Papey). Prvi stalni naseljenci pa so prišli iz Norveške in z britanskega otočja.

5

Navadna gaga sodi v družino vodnih ptic plovcev (*Anatidae*) iz reda plojkokljunov. Puh (notranje perje), ki ga gage uporabljajo pri gnezdenju, nekateri kmetje nabirajo in prodajajo, saj se zaradi visoke kakovosti uporablja kot polnilo v izdelkih (vzglavniki, pernice) višjega cenovnega razreda.

in pomembni, izrazito sezonsko pogojeni ter vpeti v specifična okoljska in krajinska znanja.⁶ Nenazadnje Langanesbyggð krajinsko zaznamuje oblika polotoka Langanes, ki se zdi kot ptica, katere dolgi kljun, Fontur, je najbolj skrajna točka polotoka. To pride do izraza tudi v grbu, z njim se identificirajo mnogi prebivalci, obliko najdemo kot nalepko na avtomobilih, nekateri jo kot našitek nosijo na kapi, umetniško pa je ta oblika upodobljena v kipu, ki služi tudi kot svetilnik na koncu pomola v Þórshöfnu. Kip se imenuje *Langanesfluglinn* oziroma Ptica Langanesa. Oblika krajine oziroma njene reprezentacije so tako vpete v izražanje kolektivne (lokalne) identitete in občutek pripadnosti. Na grbu sta na vsaki strani polotoka narisana še ptič in riba. Ob združitvi obeh občin leta 2022 so ohranili ta krajinski oziroma kopenski »izris«, tokrat obeh občin, pri čemer Langanes s svojo ptičjo obliko še zmeraj izstopa. Ob ptiču in ribi pa so na kopenski del grba dodali še ovco (glej sliko 1). Vse to kaže na pomen krajine oziroma oblike kopnega (na kar seveda naletimo v najrazličnejših družbah), pa tudi na bistveno vlogo, ki jo pri percepciji (in ekonomskih praksah) tega območja igrajo živali.

Slika 1: Grb združenih občin Langanesbyggð in Svalbarðshreppur. Vir: <https://www.langanesbyggd.is/>

Zato verjetno ne preseneča, da je bilo poznavanje ptic med mojimi sogovorniki izredno dobro. Večina ljudi ptice prepozna tako po videzu kot po zvoku in jih v krajini tudi zavestno zaznava. Primer, ki to jasno potrjuje, se je zgodil v osnovni šoli v osrednjem naselju v regiji, v vasi Þórshöfn, kjer sem nekaj mesecev delala kot prostovoljka pri pouku. Malo pred koncem pouka so učenci v generacijsko mešanih skupinicah tekmovali v poligonu, kjer jih je v vsaki učilnici čakal kviz ali naloga. Ker sem bila tisti dan zadolžena za glasbeni pouk, sem sestavila kviz ugotavljanja različnih zvokov. Pripravila sem niz skladb (od nekega islandskega evrovizijskega hita do Björk, evropske himne in pesmice iz neke risanke), drugi del kviza pa so sestavljali zvoki različnih ptic (ki vsaj del leta preživijo na severovzhodni

6

Nabiranje puha gag je tudi ekonomsko dobičkonosno za tiste kmete, na katerih posestvih gnezdiyo gage.

Islandiji). Medtem ko so se otroci pri prepoznavanju skladb večinoma precej slabo odrezali (Björk ni denimo prepoznal nihče, tudi evropska himna čez milje severnega morja očitno ne seže), so izredno hitro in natančno prepoznavali vse ptičje zvoke ter večinoma ugani-li vse vrste ptic. Ta »akustemologija« (Feld 1996, 2012) razkriva, kako pomembno vlogo imajo zvoki ptic pri odnosih med ljudmi in njihovim neposrednim, zazna(v)nim okoljem na severovzhodni Islandiji. Feld, ki je termin akustemologija skoval iz pojmov akustike in epistemologije, z njim nakazuje, da zvok lahko služi kot »zmožnost in praksa vedenja« (Feld 2012: xxvii). Kako je sčasoma začela pozornost posvečati pticam, mi je pripovedo-vala sogovornica Margit,⁷ ki se je na Islandijo priselila v devetdesetih letih prejšnjega sto-letja ter z možem, Islandcem, in najmlajšo hčerko živi na kmetiji na polotoku Langanes:

To [poznavanje ptičev] kar pride z leti. Zdaj pa, in tudi v zadnjih letih, jih bolj opazim. To skušam delati bolj premišljeno, razmišljam o tem, 'kateri ptič je to?' Je pa tudi res, da najprej, ko smo se sem priselili, ptičev sploh nisem kaj dosti opazila, veš, a ni to prav neverjetno? Na neki način nisem, lahko si čisto slep za to. [...] Pozneje sem si pa mislila, kako je to neverjetno, da ptičev sploh nisem videla. Mislim, videla sem arktično čigro, ko sem se peljala z avtom, drugače pa sploh nisem razmišljala o tem. Ja, tukaj smo pač zaposleni s kmetovanjem. (Margit, intervju, 2019)

Podobne ugotovitve so delili tudi številni drugi sogovorniki, ki so se na Islandijo priselili v odrasli dobi. Pri tem so mnogi izpostavljali ravno to postopno uglasčevanje na tukajšnje specifične elemente okolja, predvsem tiste, ki se nanašajo na sezonsko intonirane spremenljive krajine – kot so, poleg ptic, denimo zvoki morja in barve pobočij, ki se spreminjajo glede na rastje in letni čas. V slušnem smislu so torej, povedano drugače, mojstrili poslušanje za specifično geo- in biofonijo (Krause 2012). A pozornost na ptice se ni izkazala kot domena zgolj otrok in priseljencev. Domala vsi moji sogovorniki so čutne zaznave nenehno vpletali tudi v interpretiranje tistih okoljskih dejav-nikov, ki so pomembni za njihove preživetvene prakse (kmetijstvo, ribištvo), a tudi za »orienti-ranje« v letu. Najizraziteje pa so ptice vstopale v človeške pogovore ter načine gledanja (Berger 2016 [1972]) in poslušanja v pomladnem času, čemur se bomo posvetili v naslednjem sklopu.

»POMLAD PRIHAJA S PTIČI«

Pomlad je šla že h koncu. Bilo je okoli kresa, ko se spet zbudi vse, kar na Islandskem še ni mrtvo. (Laxness 1967 [1943]: 265)

Ker na Islandijo v pomladnih in poletnih mesecih prileti veliko vrst ptic selivk, ki pridejo gnezdit na otok ali njegove obale, predstavljajo enega izmed osrednjih mejnikov sezonskih sprememb. Sogovorniki so pozorni na prihode (in odhode) ptic, skozi zvočno krajino percipirajo in anticipirajo vreme, kompleksen niz veččutnih zaznav pa uporabljajo tudi v kmetijstvu in ribištvu. Lahko bi rekli, da upoštevajo tisto časovnost, ki jo oprede-ljuje starogrški *kairos*, torej čas, primeren za določeno aktivnost. V tem smislu »sledijo« Lefebvrovi (2004 [1992]) ritemanalizi, saj ritem ne implicira repetitivne homogenosti,

7

Vsa imena sogovornikov in sogovornic, ki jih navajam v prispevku, so psevdonimi.

temveč nujno variabilnost, in zmeraj »vstopa v (do)živeto« (Lefebvre 2004 [1992]: 77). Kmetje (in ribiči) na severovzhodni Islandiji namreč pri svojih praksah in odločitvah pripoznavajo, da vsaka sezonska sprememba vključuje »močno iregularen, kompleksen proces medsebojno povezanih podnebnih, geoloških, rastlinskih, živalskih in družbenih sprememb, in sposobnost pravilnega branja vseh znakov teh sprememb lahko pomeni kmetijski uspeh ali neuspeh« (Olwig 2005: 260). V času gnezdenja številčnost ptic in njihovo (zaradi zaščitniškega vedenja do gnezd in mladičev) specifično vedenje vpliva tudi na prakse mobilnosti. Določene poti se zaradi gnezdenja gag zaprejo oziroma je hoja ali vožnja po njih nezaželena, zaradi gnezdenja različnih vrst ptic pa pogosto naletijo na prometne znake, ki opozarjajo na dodatno previdnost med vožnjo (glej sliko 2).

Slika 2: Prometno obvestilo z napisom: »Pozor – območje gnezdišč. Ptice na cesti.« Melrakkaslétta, 14. 7. 2019, Ana Svetel.

Zgodnje ptice selivke so prepoznane kot vsesplošne znanilke pomladi. Ljudje so pozorni, kdaj bodo slišali prve predstavnike določenih vrst – in to je tudi pogosto vprašanje, ki si ga zastavljajo. Pétur mi je denimo povedal, da so imeli v šoli v Svalbarðshreppurju⁸ spomladi na steni velik poster – učenci so poročali, ko so prvič uzrli ali zaslišali predstavnika katere izmed vrst, Pétur pa je to vpisoval na poster. »Za osem let sem imel datume, kdaj je bil na našem območju prvič v letu opažen kateri ptič« (Pétur, intervju, 2019). O mestu, ki ga v družbenem smislu zasedajo ptiči oziroma časovnost njihovih vsakoletnih prihodov, razmišlja tudi Emma:

8

Šolo so zaradi premalo otrok leta 2013 zaprli, otroci iz Svalbarðshreppurja se odtlej šolajo v Þórshöfnu.

Tu na Islandiji je zelo običajno, in tudi za nas tu, da zelo pozorno gledamo, kdaj bo prišel kateri ptič. Zato ker je to tudi kmečko pravilo.⁹ Lahko izračunaš, da ko pride prva ptica te vrste, potem v treh tednih ne bo več snega ali kaj podobnega. Zato jih zelo natančno opazujemo. Pa tudi to – ko gremo v vas, nas bodo spraševali: 'Ste že videli ptiča te vrste na vaši kmetiji? O, ste ga, krasno, potem prihaja pomlad!' To je bolj ali manj tako kot z vremenom: ptiči so pomemben del pogovora. In prisrčno je videti vse ptiče. Večina ptičev na Islandiji gre pozimi proč. Zato je res prisrčno, da jih zdaj spet vidimo po vrtu in drugod. (intervju, 2019)

Tudi številni sogovorniki, ki živijo v Þórshöfnu in se ne ukvarjajo s kmetijstvom, so, posebno spomladi, pozorni na ptice. Učiteljica v osnovni šoli Hjálmsfríður je denimo povedala, da jih maja vedno posluša: »Ko se zjutraj zbudam in ko slišim peti prve ptice, sem srečna.« Veliko pa ji pomeni tudi, da ptiči prihajajo na drevo, ki raste na njenem vrtu. »Rada imam zvok njihovega ščebetanja. Ko so na drevesu, se včasih pogovarjam z njimi.« (intervju, 2019) Podobno, smehljaje, razlaga tudi Guðmundur, ki pravi, da je zmeraj srečen, ko sliši, da prihajajo ptice: »Takrat prihaja pomlad. Pomlad prihaja s ptiči.« (intervju, 2019)

Slika 3: Likovni izdelki učencev osnovne šole na Hríseyju. Hrísey, februar 2019, Ana Svetel.

Navedeni primeri – ki predstavljajo le manjši del številnih zelo podobnih etnografskih zabeležk in pogovorov – kažejo na na videz neločljivo pomensko spajanje med pticami in

9

Nekatera kmečka pravila oziroma reki so vezani na dan, ko prvič uzreš določeno ptico.

pomladjo. Ker pomlad »prihaja s ptiči«, se lahko vprašamo, ali so ptiči – oziroma prihod ptic selivk – tisti okoljski element, ki za moje sogovornike temeljno opredeljuje pomlad. Sezone, kot ugotavlja Olwig, namreč lahko definiramo kot tisto, kar »se dogaja v času«, vendar lahko taiste sezone nastopajo tudi kot »merilo za opredeljevanje časa« (2005: 260). Če sezone – oziroma, po Krausu (2013), sezonskost – definiramo kot prvo, vidimo pomlad kot nekaj, kar se »zgodi« v času, po drugi opredelitvi pa je recimo cvetenje dreves ali v islandskem primeru petje ptičev tisto, kar je prihajajoča pomlad. Lahko bi rekli, da je za vsakdanje prakse mojih sogovornikov koledarsko zamejevanje sezon manj pomembno – njihova (emška) časovna kategorija pomladi je neposredno vezana na prihod ptic in je ni mogoče prevesti v datumsko predvidljivo kategorijo.

»KER PTIČI VEDO«: PTICE KOT ZNANILKE SEZONSKIH SPECIFIK

Razumevanje sezonskosti oziroma razmejevanje letnih časov, v zgornjih primerih pomladi, je neposredno povezano s prisotnostjo (ali odsotnostjo) določenih živalskih vrst, v našem primeru ptic selivk. Številni sogovorniki poudarjajo, da »pomlad prihaja s ptiči«, kar implicira, da so spremene letnih časov do določene mere spremenljive in da seveda niso vezane (zgolj) na koledarsko določene datume (prim. Evans_Pritchard 1993 [1940]: 119-132). Vprašanje razdelitve letnega cikla se je izkazalo za dodatno kompleksno in izrazito situacijsko pogojeno, med drugim tudi zato, ker se v govoru in praksah neredko še zmeraj odlikava stari nordijski koledar, ki je leto delil na dve polovici, poletje (isl. *sumar*) in zimo (isl. *vetur*).¹⁰ Posamezni meseci starega koledarja so že po imenu nakazovali večvrstna razmerja. V *Eddi* Snorrija Sturlusona (1178–1241)¹¹ sta dva izmed poletnih mesecev poimenovana po ptičih (Björnsson 2008 [1995]: 8): prvi poletni mesec je bil *gaukmanudur* (mesec, poimenovan po ptici *Hrossagaukur* oziroma *Gallinago gallinago*), tretji pa *eggtið* (kar v dobesednem prevodu pomeni čas jajc). To kaže, da časovnega orientiranja glede na prihode in gnezdenje ptic ljudje niso razumeli zgolj situacijsko in spremenljivo, temveč so ga interpretirali tudi v bolj fiksnih, repetitivnih okvirih razdelitve leta.

Seveda pa letni cikel ni identično ponavljajoče se nizanje sezonsko določenih temperaturnih in padavinskih vzorcev ter vremenskih značilnosti. Ker je ritmičen, ga po Lefebvru opredeljuje repetitivnost, ki vključuje razliko (2004 [1992]: 78-79). Ptice tako ne prihajajo vsako leto na isti datum, a vendarle je njihovo vedenje ritmično, vsaj okvirno predvidljivo. Podnebne spremembe pa so po besedah nekaterih sogovornikov tako korenite – po Lefebvru tako aritmične (2004 [1992]: 67) –, da občasno migracijske vzorce mnogih živalskih vrst, tudi ptic, »vržejo iz ritma« (glej tudi Gunnarsson 2023). Četudi večina sogovornikov sicer izpostavlja, da so ptiči najzanesljivejši prinašalci pomladi oziroma poletja, je Guðrún povedala, da se zaradi podnebnih sprememb ta dinamika ruši:

10

Stari koledar je bil v nekaterih primerih v rabi vse do začetka 20. stoletja (Björnsson 2008 [1995]: 8). Odsev tega koledarja pa še zmeraj najdemo v »prvem poletnem dnevu« (*sumardagurinn fyrsti*), ki je na Islandiji dela prost dan in v skladu s starim koledarjem poteka na četrtek med 19. in 25. aprilom. Poleg dveh polovic pa je bilo leto razdeljeno na lunarne mesece, ki so se začinjali s polnimi lunami.

11

Gre za *Prozno Eddo*, ki jo je po vsej verjetnosti zapisal oziroma zbral učenjak in politik Snorri Sturluson v 13. stoletju.

In ko pride ta ptič,¹² rečemo, da je poletje tu ali da je pomlad tu. Prinaša nam pomlad. Včasih pa uboga stvarca pride prezgodaj in potem imamo spomladi neke vrste drugo zimo. Tako smo imeli na primer tu že pomlad, ko so prišli vsi ti ptiči, potem pa smo imeli ponorelo vreme in so vsi pomrli. [...] Ja, to je bilo kar moreče, ker smo vsi rekli, 'jaj, pomlad je tu', potem pa 'ups, ne!' (intervju, 2019)

Njeno razmišljanje se sklada s pojmom tesnobne semiotike, ki ga je v kontekstu poslušanja ptic v antropocenu skoval Whitehouse (2015). S tesnobno semiotiko se izraža »občutek negotovosti in zaskrbljenosti glede potencialne človeške krivde za izgubo« (2015: 55). Kaže se lahko tudi v posrednih primerih ali primerih, ko gre le za možnost slabega izida. Tesnobna semiotika se lahko namreč »pojavi celo kot odgovor na naraščanje populacije nekaterih vrst, ki se morda razširjajo zaradi antropogenih sprememb, ali ptic, ki, morebiti zaradi podnebnih sprememb, začnejo peti bolj zgodaj v letnem času. Tesnoba kaže na možno, pa tudi na dejansko, izgubo.« (Whitehouse 2015: 55) V kontekstu tesnobne semiotike lahko razumemo tudi Guðrún. Ko sem ji omenila, da sem letos že videla polarne čigre (isl. *kría*, znanstveno ime *Sterna paradisaea*), je rekla:

To je zgodaj. Ja. In to je lahko tudi [prezgodaj], vedno nekako čutiš, oh, mogoče je prezgodnja. Ker če spet pride slabo vreme, lahko zgubi mladiče in odneha. Hočem reči, da ne bo nobenih mladičev to leto. Ker porabi vso svojo energijo, da znese jajca in vzgoji mladiče, in če to ne uspe, je to velikanska izguba. Zanj in za nas. (intervju, 2019)

A vseeno so sogovorniki večinoma izpostavljali, da je prihod ptic selivk tisti znanilec, ki se ga gre oprijeti pri orientaciji v letnem ciklu. To potrjuje tudi Margit: »Kdaj se začne pomlad, je težko reči ... Tukaj se pomlad začne s pticami.« In razlaga, kako je v prvih letih po selitvi vsako pomlad čakala na znake pomladi:

Čakala sem, da bodo začele rasti cvetlice, te iz zemlje poženejo mogoče marca, včasih aprila, ampak cvetove dobijo šele junija, tako da to lahko traja zelo dolgo. Tako da sem nad tem obupala in začela opazovati ptice, spremljala, katere ptice prihajajo. Tako da ja, pomlad prihaja, ko začnejo prihajati gosi in zlate prosenke in potem polarne čigre v začetku maja. (intervju, 2019)

Ko Margit sliši zgodnje selivke, jo to navdaja z zadovoljstvom: »To je zvok, da prihaja pomlad. [...] Čeprav še zmeraj traja dolgo časa, ko začnejo mogoče konec marca prihajati, lahko še vedno pričakuješ vse vrste vremena. Ampak ja, to je obljava vnovične pomladi.« (intervju, 2019) Njeno razumevanje postopnega prehajanja med letnimi časi je v sozvočju ne le s Krausovo (2013) koncepcijo sezonskosti, temveč tudi z Olwigom, ki trdi, da lahko mejo med zimo in poletjem vidimo kot prag med dvema kvalitativno različnima sezonama, »ne pa kot točko v času, ki se začne 21. marca ob 24:00.01« (Olwig 2005: 261). Zelo veččutno pa Margit opisuje tudi odhajanje ptic in postopno drsenje v jesen: »Konec julija postane zelo tiho, celo polarne čigre odhajajo, polarne čigre in veliko drugih ptic odide in vse postane zelo tiho« (intervju, 2019).

12

Sogovorniki so v pogovorih pogosto omenjali specifične vrste ptic, vendar se je ta natančnost izrekanja mestoma izgubila, saj sem vse intervjuje opravila v angleščini.

Zvočna komponenta, ki jo izpostavlja Margit, se torej ne kaže zgolj v prisotnosti določenih ščebetanj, žvrgolenj in skovikanj, temveč tudi v odsotnosti ptičjih zvokov. Ritmično menjavanje sezon in sezonskih krajin vedno vključuje tudi ritmično prehajanje med prisotnostjo in odsotnostjo ptic. Tišina, podobno kot postopno vračanje teme, je tista večutna razsežnost, ki se največkrat povezuje s prihodom jeseni. Sezonske krajine torej niso (zgolj) vizualno, temveč (tudi) zvočno določene. Vidimo lahko, da so na ptice in zvočne krajine, ki jih te ustvarjajo, sogovorniki najbolj pozorni v času pomladi in jeseni. Seveda so pri tem ključne ptice selivke s svojimi potmi. Vendar mnogi sogovorniki izpostavljajo tudi ptice, ki ostajajo celo leto, denimo že omenjene krokarje. Emma pojasnjuje, da ptic ne opazuje le v času pomladi, temveč tudi jeseni:

Zdaj in potem spet jeseni, torej ko pridejo in ko grejo. Ker ko na primer divje gosi odhajajo, veš, da bo prišlo mrzlo obdobje, zima. Ker ptiči vedo. Poleti se ne govori toliko o tem. Ampak v času zime pa se. In pozimi tudi o ptičih, ki ostanejo čez zimo. Zelo veliko o belkah, zelo veliko se govori o njih, če se jih vidi veliko ali pa ne. In jeseni vidiš družine skupaj, zato se pogovarjamo, kako velike so njihove družine. In pozimi govoriš o njih, če jih vidiš ali pa ne – ker so spet neke vrste napoved vremena, ker so pozimi bele, in potem, če jih vidiš takole kot tu na kmetiji, to pomeni, da bo veliko snega, ker se vedno skrivajo v snegu. In ko sneg izgine, izginejo tudi one in gredo tja, kjer je sneg. In spomladi jih boš spet videl, ker se začnejo ploditi in samci so še vedno beli, ubogi samci, oni niso dobro zaščiteni. Ampak morajo [biti taki], da privlačijo samice, te jih morajo videti. Veliko se govori o življenju ptičev. (intervju, 2019)

Njene besede ne razkrivajo zgolj »ptičje perspektive« v kontekstu letnega oziroma sezonskega cikla, temveč tudi v kontekstu ljudskega napovedovanja vremena. Odstirajo pa tudi pomen ptic, ki ne migrirajo. Ingibjörg, umetnico iz severnoislandskega Ólafsfjörðurja, sem srečala na razstavi, ki so jo v tamkajšnji srednji šoli priredili v okviru festivala Skammdegi.¹³ Ko sem jo vprašala, zakaj v svojih likovnih delih upodablja predvsem krokarje, je odvrnila, da je nanje posebno navezana ravno zato, ker so z njo celo leto. A za razliko od umetnice sem med kmeti s severovzhodne Islandije naletela na mnogo bolj ambivalenten odnos do teh ptic. Predvsem poleti so lahko, kakor opisuje Emma, krokarji nevarni za ranjene ovce:

Na ovčerejskih kmetijah se jih natančno opazuje, da bi opazili, če je kje kaj narobe s kakšno ovco. Če je ovca bolna ali pa ujeta v ograjo ali kaj podobnega, pridejo krokarji. Začnejo jo jesti, ko je še živa. Ne vsi, ampak so tudi takšni. Zato če vidimo par krokarjev na enem mestu, gremo tja in pogledamo, kaj je. Pa tudi če kje najdemo kakšno mrtvo žival, jo spravimo proč, da ne pritegne krokarjev, nočemo jih blizu kmetije. [...] Vedno obstaja nevarnost krokarjev, kadar so ovce zunaj, nekateri krokarji jih bodo napadli, in če je z ovcami kaj narobe, pridejo. (intervju, 2019)

Zato se krokarjev pogosto drži negativna konotacija, a le spomladi in poleti:

13

Skammdegi etimološko izvira iz pridevnika *skammur* (kratek) in *degi* (različica besede *dagur*, dan) – pomeni torej obdobje kratkih dni, navadno ga opredeljujejo kot čas od sredine novembra do konca januarja. Festival Skammdegi in njegov spremljevalni program je v Ólafsfjörðuru do leta 2019 potekal vsako leto v zimskih mesecih (december–februar) in združeval umetniške rezidence tujih ustvarjalcev, razstave in druge umetniške dogodke, ki so tematizirali temni del leta.

Pozimi pa imamo krokarje radi, ker nam v zimskem času pomagajo loviti lisice. Takrat namenoma nekam položimo mrtvo žival, mrtvo ovco, in krokarji so vedno prvi, ki pridejo. Če ne bi bilo krokarjev, bi lisice prišle precej pozneje, ker so veliko bolj previdne. Krokarji so takšni: »O, mrhovina, krasno.« In si preprosto postrežejo. No, si pa krokarji in lisice tudi drug drugemu pomagajo. Lisice lahko mrhovino globlje razprejo, krokarji pa jo bolj trgajo na kose, tako si krokarji in lisice pozimi pomagajo. Za nas pa je to vedno znak. Mi vemo, kdaj lahko pozimi iščemo lisice, da pridejo zvečer, ko se stemni, in zjutraj, preden postane svetlo. In vidimo, kako pridejo zjutraj krokarji, ob kakih desetih, in potem vemo, da lisic več ne bo. Ker krokarji pridejo popoldan bolj zgodaj kot lisice. In zjutraj pridejo, ko lisice že grejo. [...] Pozimi nam pomagajo. Trupla razkosavajo za lisice, nam pa krokarji tako tudi povejo, če je možna prisotnost lisic ali ne. Ker ko so na truplu krokarji, ne bo prišla več nobena lisica. (intervju, 2019)

V zgornjem primeru vidimo, da je odnos do krokarjev izrazito sezonsko pogojen – medtem ko v poletnih mesecih krokarji zaradi ovc, ki so prosto na paši, niso zaželeni, pozimi prevzamejo vlogo »pomočnikov« pri lovu na lisice. Na primeru razmerja med ovcami, krokarji, lisicami in ljudmi vidimo, da so ta razmerja izrazito sezonsko pogojena – tako v okoljskem kot družbenem smislu. Nenazadnje je lov na lisice na Islandiji finančno podprt: občine morajo od jeseni do pomladi lovcem (ki so pogosto lokalni kmetje) plačati za vsako uplenjeno lisico. Nekateri sogovorniki so tako izpostavljali neposredno finančno korist, ki jo imajo od lova na lisice. Tako družbeni in ekonomski vidiki neposredno vstopajo v sezonsko specifične večvrstne relacije.

Tudi drugi sogovorniki so o krokarjih pripovedovali precej angažirano. Nekateri so izpostavljali, da so nanje navezani, ker ostanejo celo zimo. Hjálmríður se denimo spomni, da so v otroštvu imeli doma dva krokarja: »In to je bilo prvič, da sem videla, kako se je krokar kopal v hiši. Kar ležal je na hrbtu in delal takole [pokaže]. Rada imam krokarje.« (intervju, 2019) Katrín pa je povedala, da jih spoštuje, ker so tako inteligentni:

Nikdar jih ne bi ustrelila. Nekateri krokarje streljajo, mi pa nikdar. Mi jih spoštujemo. So moji najljubši. Tudi zato, ker ostanejo celo leto, v gorah imajo gnezda. Kakšne štiri kilometre od tu je živel kmet, ki je krokarje streljal, krokarji pa so jemali njegove ovce in jih skušali jesti in so jih ranili, tu pa nikdar, nikdar naših ovc. Moj mož se s to razlago ne strinja, jaz pa čutim, da spoštujemo našo gostoljubnost. (intervju, 2019)

Zgornji primeri kažejo na še eno komponento, ki je v kompleksnem prepletu večvrstnih relacij ključna: gre za večsmerne odnose, ki niti ne vključujejo nujno ljudi – ali pa se slednji v te odnose le deloma vpenjajo. To vidimo v kontekstu dinamik med ovcami, lisicami in krokarji – prav opazovanje teh medvrstnih dinamik so kmetje integrirali v svoje kompleksno razumevanje krajine oziroma v svoj večji pogled (Grasseni 2007) – a tudi večji posluš. Kot pravi Emma, se vedenje krokarjev natančno opazuje, saj so določena vedenja teh ptic zanje »vedno znak«, ki napoveduje vedenje lisic (intervju, 2019). Ko govorimo o medvrstnih relacijah, moramo torej priznavati množstvo odnosov tako med ljudmi in živalmi kot med različnimi vrstami živali ter navsezadnje tudi med živalmi, ljudmi in rastlinami, kar pa odpira vprašanja, ki presegajo fokus tega prispevka.

Četudi so primeri, ki sem jih v prispevku nanizala, raznorodni v smislu, da se dotikajo tako vprašanj individualnih, intimnih percepcij ptičev kot znanilcev pomladi, kar je povezano med drugim s čutnimi zaznavami, kot tudi praks lova, nabiranja jajc in puha, nenazadnje pa tudi več-kot-dvovrstnih relacij, jih družijo njihova vpetost v sezonske specifične. Ne glede na to, kako neznatni na eni ali oprijemljivi na drugi strani so primeri, se vsi vršijo v krajini, ki je časovna, sezonska, ritmizirana, spremenljiva. In ravno slednji vidiki krajine (ki so seveda inherentni vsaki) določajo številne percepcije in prakse, ki jih lahko opišemo v kontekstih večvrstnosti. S pomočjo ptičjih zvokov ljudje anticipirajo pomlad, z njihovim izginjanjem pa prehod v jesenski oziroma zimski del leta, kar jih ne navdaja le s specifičnimi občutki, temveč so ptice dojete tudi kot indikator ritmičnih, sezonskih sprememb – slednje pa lahko nemara razumemo kot ponudke (Gibson 1979 po Ingold 2011: 77–79) za raznovrstne krajinsko specifične prakse. Temu pritrjuje tudi Mazzullo, ki pravi, da se »percepcija časa v vsakem primeru generira v umeščnem delovanju znotraj krajine« (2012: 221). Kar pa ne velja zgolj za ljudi – čas v svojem »umeščnem delovanju znotraj krajine« (prav tam) zaznavajo in v skladu z njim ravna tudi živali, najopazneje morda prav ptice selivke.

Družba mojih sogovornikov je bila, četudi sem se v prispevku osredinjala predvsem na odnose med ljudmi in pticami, izrazito večvrstna – sestavljali so jo ljudje in neljudje, ovce, konji, psi, ribe, ptiči, lisice in druge živali, kot tudi rastline, lišaji in drugi elementi živega sveta. Vendar se je večvrstnost te družbe – ali bolje rečeno družbenost te večvrstnosti – vedno vršila kot del spremenljivih, sezonsko (pa tudi vremensko in svetlobno) intoniranih krajin. Družbenost večvrstnosti se tako nikoli ne poraja v statični, v času zamrznjeni krajini, temveč je (pogosto konstitutivni) del te iste, venomer časovne krajine.

ZAHVALA: Članek je nastal na podlagi raziskave, opravljene v okviru usposabljanja mladih raziskovalcev (MR), ter na podlagi programa Etnološke raziskave kulturnih znanj, praks in oblik socialnosti (P6-0187), ki ju iz državnega proračuna sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

CITIRANE REFERENCE

- Basso, Keith H. 1988 '»Speaking with Names«: Language and Landscape Among the Western Apache.' *Cultural Anthropology* 3: 99–130.
- Benediktsson, Karl in Katrín Anna Lund, ur. 2010 *Conversations with Landscape*. Farnham in Burlington: Ashgate.
- Berger, John 2016 [1972] *Načini gledanja*. Ljubljana: Emanat.
- Björnsson, Árni 2008 [1995] *High Days and Holidays in Iceland*. Reykjavík: Mál og menning.
- Bourns, Timothy 2012 'The Language of Birds in Old Norse Traditions.' Neobjavljeno magistrsko delo. Reykjavík: Univerza na Islandiji.
- Brydon, Anne 1996 'Whale-Siting: Spatiality in Icelandic Nationalism.' V: *Images of Contemporary Iceland: Everyday Lives and Global Contexts*. Gísli Pálsson in E. Paul Durrenberger, ur. Iowa City: University of Iowa Press. Str. 25–45.
- Descola, Philippe in Gísli Pálsson 2004 [1996] 'Introduction.' V: *Nature and Society: Anthropological Perspectives*. Philippe Descola in Gísli Pálsson, ur. London in New York: Routledge. Str. 1–22.
- Einarsson, Niels 2009 'From Good to Eat to Good to Watch: Whale Watching, Adaptation and Change in Icelandic Fishing Communities.' *Polar Research* 28(1): 129–138.

- Evans-Pritchard, Edward E. 1993 [1940] *Ljudstvo Nuer: Opis načinov preživljanja in političnih institucij enega izmed nilotskih ljudstev*. Ljubljana: ŠKUC, Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut.
- Feld, Steven 1996 'Waterfalls of Song: An Acoustemology of Place Resounding in Bosavi, Papua New Guinea.' V: *Senses of Place*. Steven Feld in Keith Basso, ur. Santa Fe: School of American Research Press. Str. 91–136.
- 2012 [1982] *Sound and Sentiment: Birds, Weeping, Poetics, and Song in Kaluli Expression*. Durham in London: Duke University Press.
- Grasseni, Cristina 2007 'Introduction.' V: *Skilled Visions: Between Apprenticeship and Standards*. Cristina Grasseni, ur. New York in Oxford: Berghahn. Str. 1–22.
- Gunnarsson, Tómas Grétar 2023 'Warming Causes Migratory Birds to Nest Earlier.' Spletni vir: <https://english.hi.is/warming_causes_migratory_birds_to_nest_earlier>, 30. 5. 2023.
- Ingold, Tim 1993 'Temporality of Landscape.' *World Archaeology* 25(2): 152–174.
- 2011 *Being Alive: Essays on Movement, Knowledge and Description*. London in New York: Routledge.
- 2015 *The life of lines*. London in New York: Routledge.
- Islandski inštitut za naravno zgodovino 2023 'Birds.' Spletni vir: <<https://www.ni.is/en/fauna/birds>>, 30. 5. 2023.
- Jones, Michael 2007 'Seasonality and Landscape in Northern Europe: An Introductory Exploration.' V: *Seasonal Landscapes*. Hannes Palang, Helen Sooväli in Anu Printsmann, ur. Dordrecht: Springer. Str. 17–60.
- Krause, Bernie 2012 *The Great Animal Orchestra: Finding the Origins of Music in the World's Wild Places*. London: Profile Books.
- Krause, Franz 2013 'Seasons as Rhythms on the Kemi River in Finnish Lapland.' *Ethnos* 78(1): 23–46.
- Kuklina, Vera, Olga Povoroznyuk in Gertrude Saxinger 2019 'Power of Rhythms – Trains and Work along the Baikal-Amur Mainline (BAM) in Siberia.' *Polar Geography* 42(1): 18–33.
- Laxness, Halldór 1967 [1943] *Islandski zvon*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Lefebvre, Henri 2004 [1992] *Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life*. London in New York: Continuum.
- Lund, Katrín Anna in Karl Benediktsson 2010 'Introduction: Starting a Conversation with Landscape.' V: *Conversations with Landscape*. Karl Benediktsson in Katrín Anna Lund, ur. Farnham in Burlington: Ashgate. Str. 1–12.
- Lund, Katrín Anna, Katla Kjartansdóttir in Kristín Loftsdóttir 2018 '»Puffin Love«: Performing and Creating Arctic Landscapes in Iceland Through Souvenirs.' *Tourist Studies* 18(2): 142–158.
- Mazzullo, Nuccio 2012 'The Sense of Time in the North: a Sami Perspective.' *The Polar Record* 48(3): 214–222.
- Občina Langanesbyggð 2023 'Spletna stran občine Langanesbyggð.' Spletni vir: <<https://www.langanesbyggd.is/>>, 15. 6. 2023.
- Ögmundardóttir, Helga 2011 *Shepherds of Pjorsarver: Traditional Use & Hydropower Development in the Commons of the Icelandic Highland*. Uppsala: Uppsala University Press.
- Olwig, Kenneth R. 2005 'Liminality, Seasonality and Landscape.' *Landscape Research* 30(2): 259–271.
- Palang, Hannes, Anu Printsmann in Helen Sooväli 2007 'Seasonality and Landscapes.' V: *Seasonal Landscapes*. Hannes Palang, Helen Sooväli in Anu Printsmann, ur. Dordrecht: Springer. Str. 1–16.
- Sua, Melanie 2020 'Tracing the Human-Avian Relationship in Iceland.' Neobjavljeno magistrsko delo. New York: City University of New York.
- Svetel, Ana 2016 'Imena med invencijo in konvencijo: prakse poimenovanja pri mešanih družinah na Islandiji.' *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 56(3–4): 5–16.
- Whitehouse, Andrew 2015 'Listening to Birds in the Anthropocene: The Anxious Semiotics of Sound in a Human-Dominated World.' *Environmental Humanities* 6: 53–71.
- Þórhallsdóttir, Anna Guðrún, Árni Daniel Júlíusson in Helga Ögmundardóttir 2013 'The Sheep, the Market, and the Soil: Environmental Destruction in the Icelandic Highlands, 1880–1910.' V: *Northscapes: History, Technology, and the Making of Northern Environments*. Dolly Jørgensen in Sverker Sörlin, ur. Vancouver: University of British Columbia Press. Str. 155–173.

SUMMARY

The paper addresses the question of how birds are connected to the perception of the temporal, ever-changing and processual nature of landscape (Ingold 1993; 2015) and seasonal dynamics (Jones 2007; Olwig 2005) since temporality and rhythmical seasonality (Krause 2013; Lefebvre 2004 [1992] of landscape frame both the perception of the environment, its sensory aspects and affective relationships towards it, as well as social, economic and other practices (Lund and Benediktsson 2010).

In the first part, I outline the role of birds in (northeastern) Iceland. Then, I discuss birds as heralds of spring, which can be understood in the context of the predominant auditory perception of birds as bearers of seasonal changes. In the following section, I present both migratory birds and birds that permanently reside on the island, specifically in relation to seasonally tuned landscapes and the multisensory relationships between individuals and their environment, including the aspect of perceiving environmental change and the “anxious semiotics” related to it (Whitehouse 2015). I also touch upon the question of interspecies relations, which involve not only relationships between humans and specific animal species but also complex dynamics among different animal species and the ways in which people attribute meanings to these dynamics and utilise them in everyday life, for example, in agricultural practices.

In the concluding part, I contextualise those aspects within the complex relationships between humans and birds which are always temporally and seasonally specific. Although the ethnographic examples presented in the article vary in terms of addressing both individual, intimate perceptions of birds as heralds of spring, as well as social practices such as hunting, egg and eiderdown collection, and, finally, the complex dynamics of interspecies relations, they are all connected by their embeddedness into seasonal specificities. Regardless of how insignificant on the one hand, or tangible on the other the presented cases may be, they all take place within a landscape that is inherently temporal, seasonal, rhythmic, and ever-changing.